
Rahela ALTARAS

UZ POMOĆ DOBRIH LJUDI

Rahela-Seka Volah rođena je 15. marta 1927. u Bijeljini u porodici Blanke, rođene Pinto, i Izidora Volaha. Imala je sestru Sarinu-Lotiku i braću Jakoba-Batu i Ašera. Od velike porodice u životu su posle holokusta ostali samo majka i brat Ašer.

Demobilisala se iz Jugoslovenske armije u novembru 1945. Radila u Izvršnom veću BiH i FNRJ do 1951. Na raznim poslovima u Jugoslovenskom aerotransportu radila do 1957, a potom premeštena u Kabinet Predsednika Republike do novembra 1964. Do

penzionisanja u julu 1982. radila u Saveznom sekretarijatu za inostrane poslove sa službama u Štokholmu, Londonu i Geteborgu.

Ima sina Gorana Altarasa, oženjenog Vladislavom, i jednu unuku.

Moji roditelji su se nastanili u Bijeljini, u Bosni, još 1924. godine i tu smo živeli do izbivanja rata. Imali su nas četvoro dece. Moja sestra Lotika je poginula za vreme rata, kao i brat Jakov-Bata, otac je ubijen u ustaškom logoru Jasenovac, a rat smo preživeli moja majka, najmlađi brat Ašer i ja.

Otac je po zanimanju bio mašinbravar i imao je zanatsku radnju koja je pružala usluge ne samo ljudima iz Bijeljine nego i iz svih okolnih sela. Tako je otac stekao mnoge prijatelje i bio je veoma poznat i cenjen građanin, kao i cela naša porodica. Tako je bilo sve do izbivanja rata 1941. godine, kada su taj deo Jugoslavije okupirali Nemci, pa je pripao njihovoj fašističkoj tvorevini tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH).

Odmah po dolasku nemačke vojske i ustaša, mom ocu su kao Jevrejinu oduzeli radnju koja je bila bogato snabdevena savremenim mašinama i alatom. Ostali smo bez sredstava za život, pa su nam prijatelji krišom donosili nešto za hranu. Otac je takođe krišom popravljao poneku mašinu ili alatku, a majka je šila. Kretanje nam je bilo ograničeno, a meni, starijoj sestri i starijem bratu bilo je zabranjeno da nastavimo školovanje, dok mlađi brat nije još bio dorastao za školu. Iz kuće u kojoj smo stanovali izbacili su nas nešto kasnije i oduzeli nam sve stvari. Kako smo preživeli taj strašni rat neću nikad zaboraviti, ali su mi u sećanju najснаžnije ostala dva događaja: hapšenje i internacija mog oca u logor Jasenovac u kome je mučki ubijen, i spasavanje majke sa nama decom od logora i smrti.

Bio je 1. avgust 1941. godine. Moja starija sestra Lotika se teško razbolela i svi smo bili veoma zabrinuti. Komšije su pokušale da pozovu lekara, pa smo ga čekali. Onda je neko zakucuo na kapiju, otac je otvorio, ali umesto lekara stigle su ustaše koje su ga odmah svezale i rekle da ga vode u zatvor. Zamolio ih je da mu dopuste da se bar pozdravi sa ženom i decom, a posebno sa bolesnom kćerkom. Kad je tata ušao u sobu u kojoj je ležala moja sestra i poljubio je, ona je počela da vrišti: „Gdje vodite mog taticu?“ Te reči mi i danas odzvanjaju u ušima i nagne me na plač. Ne sećam se da li je i nas ostale poljubio, jer su ga ustaše požurivale.

Sledećeg dana smo čuli da su pohapsili sve odrasle Jevreje u Bijeljini, a niko nije znao šta će biti sa njima. Majka je spremila nešto od odeće i poslala me do zatvora da to predam za tatu. Imala sam tada trinaest godina. Kad sam stigla do zatvora rekli su mi da odem na železničku stanicu pošto se uhapšeni Jevreji transportuju u logor. Odjurila sam na stanicu i videla kako ih guraju u vagone za stoku. Tražila sam pogledom oca a on me je valjda primetio dok su ga uteravali u vagon, nekako uspeo da se pojavi iza malog otvora sa rešetkama i poslao mi „poljubac“ sa tužnim izrazom lica. To je poslednje sećanje na mog dragog oca.

Neću zaboraviti ni noć 2. avgusta 1942. godine. Tek što sam usnula osetila sam kako me neko snažno drma. Probudila sam se i ugledala Ristu Ristića koji je veoma uznemiren vikao: „Brzo, brzo, ustajte, bežite, ustaše u gradu kupe sve preostale Jevreje i vode ih u logor!“

Moja prestrašena majka je obukla moju braću i iz ormara izvadila i dala nam već pripremljene ruksake sa najnužnijim stvarima. Brzo smo sa tetkom napustili kuću i uspeli da pretrčimo na drugu stranu ulice, u kuću komšije Mađara, a on i njegova žena su nas prihvatili i sakrili.

Nije prošlo ni pola sata, a ustaše su već bile pred našom kućom i počele snažno lupati na vrata i prozore, uz povike, psovke i bes što nikog nisu našle. Pretresli su nekoliko kuća u okolini ali na našu sreću nisu ušli u kuću komšije Mađara.

U banji Vitnički kiseljak kod Zvornika, 1935/36, gde je Rahela (u drugom redu četvrta s leva) boravila sa porodicom

Čim su se ustaše udaljile, a već je svitalo, izvukli smo se iz grada. Mesto gde smo stanovali nalazilo se na samom kraju grada. Pognuti i puzajući, provlačili smo se kroz šipražje, gazili hladnu vodu potoka koji je tuda tekao i molili Boga da nas niko ne primeti jer bi odmah obavestio ustaše. Posle nekoliko sati tumaranja, već potpuno klonuli, naišli smo na prve kuće sela Zagoni. Seljani su nas pozvali u kuću i dali nam nešto da jedemo. Ispričali smo im šta nam se dogodilo, ali im nismo odmah rekli da smo Jevreji. Bilo je tada mnogo izbeglica i drugih nacionalnosti. Tek kasnije su saznali ko smo, ali su nas u međuvremenu zaveli i nikom nije padalo na pamet da nas izda.

Najpre smo bili smešteni kod porodice Lukić u sobici sporedne zgrade u dvorištu. Pomagale su nas i druge porodice, posebno porodica Travarić. Oni su se posle dosetili da nas smeste u razrušenu popovsku kuću u crkvenom dvorištu opet u sporedne prostorije. Tu smo bili do kraja decembra 1942. Nikad neću zaboraviti ni događaj od 19. decembra te godine, kad je u selo ušla nemačka kaznena ekspedicija i stacionirala se upravo u crkvenom dvorištu. Svoje konje su smestili u

polurazrušenu štalu tik uz našu sobicu. Zadržali su se ceo dan, a mi smo se za to vreme pritajili, očekujući svakog trenutka da neko grune na vrata, pronađe nas i ubije. Niko nije smeo ni da se zakašlje, a mama i tetka su drhtale u šoku. U sumrak su Nemci napustili selo, a odmah zatim su seljaci, koji su znali da smo tu, dotrčali da vide šta je s nama. Bili su srećni kad su videli da smo živi.

Nekako u to vreme su partizanske jedinice, posebno 6. istočnobosanska brigada, razbile četnike na Majeveci. Borci 6. brigade su se spustili u podnožje Majevice gde se nalazi selo Zagoni. Tada smo se prvi put sreli sa partizanima, a za nas su posebno bili dirljivi susreti sa Jevrejima koji su bili u toj brigadi: dr Roza Papo, prva i jedina žena general u Jugoslovenskoj armiji, Nisim Albahari, posle rata proglašen za Narodnog heroja, i Blanka, čijeg se prezimena ne sećam. Partizani su ubrzo oslobodili i Bijeljiniu i držali je dva-tri meseca. Sa njima smo otišli u Bijeljiniu. Moja sestra Lotika je ostala sa tom brigadom, a ja sam otišla u jedinicu. Mama i tetka su sa moja dva brata upućene komandi pozadine. Kada se razbolela, tetka je ostavljena da se oporavi u jednoj porodici u selu Čađavica. Stariji brat Bato (Jakov) je dodeljen komandi mesta u Trnovi i određen da bude kurir za vezu sa okolnim selima. Negde u leto 1944. iskoristio je priliku da obiđe tetku pošto je bio blizu Čađavice. Tu su ih uhvatili četnici i oboje ubili. Nikada nisam saznala gde im je grob.

Moja sestra je izvesno vreme bila sa mnom u 17. majevičkoj brigadi, a u proleće 1944. je prešla u 16. vojvodansku brigadu. Srele smo se nekoliko puta za vreme šeste neprijateljske ofanzive. Prema pričanju saboraca moje sestre, ona se razbolela od pegavog tifusa i sa težim ranjenicima bila smeštena u bazu na Majeveci. Planirano je da svi budu evakuisani u Italiju. Jedna grupa najtežih ranjenika je evakuisana, a očekivano je da će za dan-dva stići avioni i po one koji su ostali u bazi. Međutim, ustaše su otkrile bazu i pobile sve koje su u njoj našle. Nikad nisam uspela da saznam gde je sestrin grob.

Posle rata je pred gimnazijom u Bijeljini podignuto spomen-obeležje za sve postradale učenike i profesore bijeljinske gimnazije, a među njihovim imenima je i ime moje sestre.

Ja sam dalje nastavila borbu u 17. majevičkoj brigadi, zatim u 38. diviziji, pa u Štabu 38. korpusa, gde mi je neposredni starešina bio Moni Finci. Iako je smrt vrebala na svakom koraku jer smo se neprekidno borile protiv ustaša i četnika, pa i Nemaca, ja sam se osećala slobodnom i nisam razmišljala o smrti, nego o danu kada ćemo osloboditi našu

zemlju. I to se u mom slučaju dogodilo 6. aprila 1945, kad je moja jedinica ušla u Sarajevo.

Udala sam se 1945. za Ratka (Rafaila) Altarasa i sa njim imam sina Gorana, rođenog u Sarajevu u novembru 1947. Završio je Tehnološki fakultet, prehrambeni smer. Oženio se svojom kolegicom Vladislavom i sa njom ima ćerku Anu koja je završila Filozofski fakultet (psihologiju).

Rahela (sa bombom o pojasu) sa majkom, bratom i dve drugarice iz jedinice u oslobođenoj Tuzli 1944.

Moja majka je posle rata živela u Banjoj Luci sa najmlađim bratom Ašerom. Umrta je 1964. a po želji svih nas sahranjena je na Jevrejskom groblju u Beogradu. Brat Ašer je do 1996. živio u Banjoj Luci, preživeo sve strahote ovog poslednjeg rata, a potom se iselio u Izrael. Živi u Jerusalimu.

Posle rata je Jad Vašem na našu molbu proglasio Ristu Ristića za Pravednika. On je u Bijeljini 1942. spasio od ustaša moju majku Blanku Volah, rođenu Pinto, zatim njenu sestru Bukicu-Sarinu Montiljo, moju sestru Lotiku-Sarinu, moju braću Jakova-Batu i Ašera, i mene. Risto je tada spasio i sve članove jevrejskih porodica Haima i Bukice Levi, te Mojsija Altarca i Merikada Levija.